

Bogdan Klepacki, Anna Łowicka

Katedra Ekonomiki i Organizacji Gospodarstw Rolniczych SGGW

Zmiany w zasobach i rozmiarach produkcji a sytuacja ekonomiczna wybranych spółdzielni mleczarskich

Wstęp

Na początku lat dziewięćdziesiątych rozpoczął się w Polsce proces transformacji systemowej, czyli przechodzenia od gospodarki centralnie zarządzanej do rynkowej. Pojawiło się w tym czasie wiele problemów, lecz brakowało doświadczenia do działań w nowych warunkach społecznych i ekonomicznych. Trwająca przez długie lata opiekuńcza funkcja państwa doprowadziła do osłabienia własnych inicjatyw, a szczególnie chęci podejmowania ryzyka, jak też odpowiedzialności, tak ważnych w działalności gospodarki rynkowej [Wróbel 1998]. Wprowadzenie zmian systemowych spowodowało przemiany w sferze ekonomicznej, które polegały przede wszystkim na zmniejszeniu roli państwa w zarządzaniu, odejściu od centralnego zarządzania, wprowadzeniu mechanizmów rynkowych oraz różnych form samorządu terytorialnego, rozszerzeniu własności prywatnej, oparciu cen na zasadzie rzadkości towarów i ich relacji do cen rynku światowego.

W sektorze żywnościowym proces transformacji systemowej rozpoczął się wcześniej niż w innych działach. W lipcu 1989 r. uwolniono ceny produktów rolnych i żywnościowych, co dało początek liberalizacji rynku. Rozpoczął się trudny okres dla przedsiębiorstw agrobiznesu. Zostały one zmuszone do dokonywania zmian w poszukiwaniu szansy przetrwania na rynku [Klepacki, Łowicka 2001].

Podobne zjawisko miało miejsce w mleczarstwie. Od początku transformacji przedsiębiorstwa tej branży znalazły się w wyjątkowo trudnej sytuacji. Spożycie mleka i jego przetworów w latach osiemdziesiątych było bowiem wysoko dotowane, podobnie subsydiowana była produkcja mleka. Na początku lat 90. spadły popyt i spożycie produktów mleczarskich, a jednocześnie nastąpił znaczny wzrost importu tych produktów z UE. Dopiero w 1996 r. sytuacja się

ustabilizowała i nastąpiło dostosowanie konsumpcji mleka i jego przetworów do nowych realiów rynkowych [Woś 1998].

Dla zobrazowania kierunków zmian w opracowaniu przedstawiamy trzy przedsiębiorstwa przemysłu mleczarskiego z województwa świętokrzyskiego (okręgowe spółdzielnie mleczarskie), które przetrwały trudny okres przemian gospodarczych, choć z różnymi efektami ekonomicznymi. Przedsiębiorstwa te podjęły różne przedsięwzięcia, które głównie dotyczyły ograniczenia zatrudnienia, zmian w wielkości i strukturze majątku, a także w asortymencie, rodzajach i jakości produkcji.

Powstanie i funkcjonowanie spółdzielni mleczarskich

Badaniami objęto przedsiębiorstwa, których obecne nazwy to: OSM w Opatowie, OSM w Wójczy w gminie Pacanów oraz OSM w Chmielniku. Początki mleczarni w Opatowie sięgają 1903 r. Była to mleczarnia udziałowa obejmująca 30 ziemian. Po zaciągnięciu kredytu zakupiono warsztaty mechaniczne, maszyny i urządzenia, które nabyto za pośrednictwem Warszawskiego Ziemiańskiego Towarzystwa Mleczarskiego. W produkcji mleczarskiej dominowało masło. W 1907 roku wprowadzono produkcję kazeiny, mleka spożywczego oraz śmietany. W 1928 r. wykupiono działkę i wybudowano własny obiekt. W 1935 r. spółdzielnia przyjęła status Mleczarni Spółdzielczej. W 1944 r. mleczarnia przerwała pracę do 1947 r., od którego istniała pod nazwą OSM Opatowianka w Opatowie. W 1951 r. spółdzielnię przekształcono w zakład państwowy. Jej rozbudowa nastąpiła pod koniec lat sześćdziesiątych. W 1983 r. zakupiono działkę 1,24 ha wraz z budynkiem mieszkalnym, a po dwóch latach powiększono nieruchomości. W 1992 r. wykupiono zakład cukierniczy, a w 1997 r. zakupiono działkę wraz z magazynami i kotłownią.

OSM „Jedność” w Wójczy powstała w 1929 r. z inicjatywy właściciela majątku oraz kilkunastu rolników. Mleko skupowano z terenów Wójczy, Pacanowa, Oleśnicy, Zborowa i Pawłowa. Początek powstania zakładu to lata światowego kryzysu, następnie lata II wojny światowej. W latach 1970–1990 wchodziła w skład OSM Chmielnik. Spółdzielnia w Wójczy została ponownie uruchomiona w 1990 r. Rok 1999 był trudny, zamknięto bowiem dwa punkty skupu mleka.

OSM w Chmielniku powstała na bazie Powiatowych Zakładów Mleczarskich w 1957 r. W jej skład weszły: Spółdzielnia Mleczarska w Szańcu, OSM Czarkowy – 1968 r., OSM w Wójczy – 1970 r. (wystąpiła w 1990 r.). W 1963 r. rozpoczęto modernizację spółdzielni. W 1983 r. zamontowano trzy prasy do twarogów, jak również zmodernizowano kazeiniarnię.

Zatrudnienie w badanych przedsiębiorstwach

Ważnym elementem wykorzystywanym do obniżenia kosztów produkcji była racjonalizacja zatrudnienia. Jego poziom w badanych przedsiębiorstwach przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1

Poziom zatrudnienia w badanych przedsiębiorstwach w latach 1990–2000

Nazwa spółdzielni	Liczba osób zatrudnionych w latach					
	1990	1992	1994	1996	1998	2000
OSM Opatów	173	171	176	187	164	158
OSM Wójcza	41	41	49	49	37	26
OSM Chmielnik	131	114	116	105	106	87

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z przedsiębiorstw.

We wszystkich badanych spółdzielniach ograniczono stan zatrudnienia. Jedynie w latach 1994–1996 w OSM Opatów i OSM Wójcza zwiększono liczbę osób (odpowiednio o 9% i o 19,5%), jednak w kolejnych latach liczba ta uległa znacznej redukcji (o 15,5% i o 46,9%). W OSM Chmielnik poziom zatrudnienia w latach 1990–2000 zredukowano o 33,5%, głównie w latach 1991, 1996 i 2000. Najbardziej stabilne było więc zatrudnienie w OSM Opatów.

Struktura majątku badanych przedsiębiorstw

Jednym z czynników wpływających na wyniki ekonomiczne przedsiębiorstw jest wielkość i struktura posiadanego majątku. Jego wartości w badanych OSM zaprezentowano w tabeli 2.

W OSM Opatów w latach 1990–1993 wartość majątku trwałego, a zwłaszcza rzeczowego miała tendencję wzrostową, a w 1994 r. nastąpił zdecydowany spadek do poziomu utrzymującego się do końca lat dziewięćdziesiątych. Niewielkie znaczenie miał finansowy majątek trwały. W latach 1990–1993 nastąpił wzrost majątku obrotowego, jednak w 1994 r. nastąpił jego spadek aż o 85,3%. W pozostałych latach odnotowano ponownie tendencję wzrostową. Nastąpiła duża zmiana relacji wartości środków obrotowych do trwałych, która spadła początkowo z 0,35 w 1990 r. do 0,28 w 1994 r. i, co jest bardzo korzystne, wzrosła aż do 0,79 w 2000 r.

Tabela 2

Wartości majątku w badanych spółdzielniach w latach 1990–2000

Aktywa	Wartość w latach 1990–2000 [w tys. zł]										
	1990	1991	1992	1993	1994	1996	1997	1998	1999	2000	
OSM Opatów											
Majątek trwały:	13142	15315	16803	18048	3572	3652	3711	3619	3713	3662	3718
– w tym:											
rzeczowy	13142	15099	16330	17910	3555	3638	3708	3616	3709	3657	3700
finansowy	–	2	3	2	3	3	3	3	3	4	4
Majątek obrotowy	4558	4503	6344	6897	1011	1264	1437	1625	2121	2780	2820
OSM Wójcza											
Majątek trwały:	501	516	607	637	619	993	1149	1171	1058	915	841
– w tym:											
rzeczowy	501	516	607	637	619	991	1147	1170	1057	915	840
finansowy	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	–	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
Majątek obrotowy	300	250	194	235	166	282	396	486	349	351	414
OSM Chmielnik											
Majątek trwały:	1728	1073	1090	1197	1144	2308	2063	1944	1761	1616	1517
– w tym:											
rzeczowy	1722	1061	1061	1141	1093	2275	2057	1943	1761	1612	1515
finansowy	2	5	6	3	3	3	5	0,9	0,9	0,9	0,9
Majątek obrotowy	385	198	355	485	670	1016	1915	1403	1288	1498	1389

Źródło: Jak w tabeli 1.

Wzrost wartości majątku trwałego i rzeczowego w OSM Wójcza odnotowano w latach 1990–1997, a po tym okresie nastąpił jego spadek. Wartość finansowego majątku trwałego była niezbyt wysoka, jednakże kształtowała się na zbliżonym poziomie, ze wzrostem w 1996 r. W wartości majątku obrotowego występowały wahania. W latach 1990–1992, 1993–1994 oraz 1997–1999 nastąpił spadek jego wartości, a w pozostałych latach odnotowano wzrost. Relacja wartości środków obrotowych do trwałych także była zmienna i uległa pogorszeniu (spadek z 0,60 w 1990 r. do 0,27 w 1994 r. i wzrost do 0,49 w 2000 r.).

W OSM Chmielnik wzrost wartości majątku trwałego i rzeczowego nastąpił jedynie w 1993 r. i 1995 r., zaś później nastąpił spadek. Wartość finansowe-

go majątku trwałego w latach 1990–1992 wzrastała, później zaś także uległa zmniejszeniu. Wartość majątku obrotowego ulegała pewnym wahaniom. W latach 1991–1996 miała miejsce tendencja wzrostowa, następnie odnotowano jej spadek. Relacja wartości środków obrotowych do trwałych ogólnie ulegała natomiast poprawie (z 0,22 w 1990 r. do 0,59 w 1994 r. i 0,92 w 2000 r.).

Przedsięwzięcia na rzecz jakości i zmian w technologii produkcji

We wszystkich analizowanych spółdzielniach mleczarskich mleko oraz inne artykuły i surowce są systematycznie badane (na podstawie Polskich Norm), występuje ścisła kontrola linii technologicznych, przestrzegana jest częsta dezynfekcja. Istnieją zakładowe laboratoria kontroli jakości, które prowadzą badania fizykochemiczne i mikrobiologiczne. Badane spółdzielnie stale polepszały jakość swoich wyrobów, a OSM Wójcza otrzymała nawet nominację w konkursie „Teraz Polska”.

W badanych spółdzielniach stosuje się tradycyjne metody produkcji, jednak dostosowano wyroby do wymogów rynkowych, co zmuszało do unowocześniania linii technologicznych. W 1992 r. w OSM Opatów, po zakupie zakładu cukierniczego, rozpoczęto produkcję cukierków „krówka”, które zdobyły wielu odbiorców. W 1994 r. wprowadzono na rynek twarożki grani pakowane w kubeczki. W 1995 r. poszerzono linię technologiczną o jogurty i kefir.

W OSM Wójcza w 1992 r. unowocześniono technologię w zakresie pakowania twarogu w pergamin, mleka 2% i 2,5% w folie, serka homogenizowanego w kubki 250 ml i 450 ml, jak również śmietany 30% w folie i kubki.

W 1995 r. w OSM Chmielnik wprowadzono na rynek twarożek ziarnisty, z którego produkcji zrezygnowano w 2000 r. W 1998 r. wprowadzono produkcję serka mozzarella.

Rodzaje i skala produkcji

W latach 1990–2000 produkcja wyrobów mleczarskich badanych spółdzielni była dość zróżnicowana. Wyniki produkcyjne poszczególnych OSM zaprezentowano w tabelach 3–5.

W latach 1990–2000 OSM Opatów zajmowała się głównie produkcją mleka, następnie masła, twarogu, śmietany oraz sera. W latach 1996–1997 produkcja mleka osiągnęła najwyższą wartość, a w 1998 r. była najniższa. Produkcja

Tabela 3

Wyniki produkcyjne SM w Opatowie

Lata	Ilość wyprodukowanych wyrobów									
	Jogurt, kefir	Maślanka	Mleko	Masło	Śmietana	Twaróg	Twarożek	Ser	Krówki	Kazeina
	l	l	l	kg	l	kg	kg	kg	Kg	l
1990	–	879 397	9 384 038	637 357	145 581	264 870	–	142 456	–	259 595
1991	–	504 308	12 116 133	308 620	424 305	348 599	–	133 412	–	73 500
1992	–	106 637	9 363 652	54 512	717 236	661 395	–	136 327	79 030	25
1993	–	138 310	10 613 342	77 778	806 643	549 934	–	127 680	115 660	–
1994	–	–	16 557 655	39 710	810 355	647 394	44 448	132 615	128 705	–
1995	5 584	–	14 653 062	22 842	742 197	516 366	27 040	122 570	216 936	–
1996	17 042	–	22 364 022	47 885	1 462 539	446 281	24 885	160 095	345 801	–
1997	35 323	–	20 022 689	22 620	664 271	479 139	13 352	131 165	307 625	–
1998	39 379	47 800	869 825	25 087	620 544	445 791	11 917	134 033	197 185	–
1999	39 405	–	9 255 881	15 415	636 128	420 232	12 408	126 232	220 892	–
2000	15 678	39 360	7 007 345	19 922	467 749	379 075	9 634	155 167	206 336	–

Źródło: Jak w tabeli 1.

Tabela 4

Wyniki produkcyjne OSM w Wójczy

Lata	Ilość wyprodukowanych wyrobów							
	jogurt, kefir	maślanka	mleko	masło	śmietana	twaróg	sery	serwatka
	l	l	l	kg	l	kg	kg	l
1990	–	–	390 761	590	10 385	98 006	345	–
1991	–	10 567	112 356	357	7 568	78 954	234	–
1992	–	12 888	55 467	124	5 667	56 812	115	–
1993	–	–	26 936	91	2 264	–	94	–
1994	2	–	4 622	46	114	–	104	–
1995	–	68 596	3 814 786	206 010	223 118	44 161	–	33 125
1996	376 613	176 970	5 050 733	123 246	138 572	92 000	144	–
1997	–	211 287	4 612 021	626 866	204 446	195 604	–	–
1998	–	191 233	3 353 842	72 972	127 141	92 020	–	–
1999	158	126 632	3 979 023	66 703	99 752	62 560	–	30 290
2000	–	30 849	1 341 426	32 464	118 327	104 574	–	18 301

Źródło: Jak w tabeli 1.

Tabela 5

Wyniki produkcyjne w OSM w Chmielniku

Lata	Ilość wyprodukowanych wyrobów								
	jogurt, kefir	maślanka	mleko	masło	śmietana	twaróg	twarożek	ser	kazeina
	l	l	l	kg	l	kg	kg	kg	l
1990	–	1 403 826	9 610 657	1 183 693	14 890	416 915	–	–	341 806
1991	–	111 410	168 248	8 370	570 941	93 577	–	–	52 595
1992	–	319 025	4 356 863	244 670	117 924	317 920	–	–	52 730
1993	–	277 385	3 623 379	524 992	412 845	297 258	129 288	–	40 425
1994	–	4 700	451 060	8 069	22 542	8 833	9 535	–	–
1995	3 482	136 463	7 153 699	317 099	30 570 239	116 601	179 865	–	–
1996	5 921	8 466	213 771	193 875	53 768	36 848	17 050	–	–
1997	47 403	56 235	9 414 223	450 798	534 399	105 935	74 150	4 875	–
1998	36 672	13 050	6 729 003	359 949	382 062	95 411	38 461	107 051	–
1999	29 160	10 542	5 871 620	174 308	409 540	135 187	36 840	90 329	–
2000	28 260	9 948	4 356 728	170 994	410 091	140 476	35 923	89 678	–

Źródło: Jak w tabeli 1.

masła wykazała tendencję spadkową (prawie 30-krotnie). Produkcja twarogu była prawie cały czas na zbliżonym poziomie. W latach 1990–1992 produkowano kazeinę, a w latach 1990–1993 maślankę. Od 1992 r. rozpoczęto produkcję cukierków „krówka”, a w 1995 r. jogurtów i kefirów. W latach 1995–1999 wystąpił wzrost produkcji napojów mlecznych, a w roku 2000 r. spadek o 60,2%.

OSM Wójcza zajmowała się produkcją mleka, masła, śmietany oraz twarogu. W latach 1992–1994 produkcja mleka uległa spadkowi, a w latach 1995–1996 odnotowano tendencję wzrostową. Podobna sytuacja wystąpiła w produkcji masła i śmietany. W latach 1993–1994 wstrzymano produkcję twarogów. W 1997 r. zakończono produkcję serów. Zmienna była produkcja maślanek, niewiele wyprodukowano jogurtów i serwatki.

W OSM Chmielnik produkowano maślankę, mleko, masło, śmietanę i twaróg, lecz na zmiennym poziomie. W latach 1990–1993 produkowano kazeinę (spadek o 88,1%), potem zaprzestano tej produkcji. Od 1993 r. – produkcję twarożku, w 1995 r. rozpoczęto jogurtów i kefirów, a w 1997 r. – serów.

Badane spółdzielnie mleczarskie sprzedają swoje produkty zarówno w województwie, jak też na rynku krajowym. Odbiorcami OSM Opatów są sklepy i hurtownie na terenie całego kraju, między innymi Kraków, Sosnowiec, Warszawa, Radom. Podobna sytuacja istnieje w OSM Wójcza. Klientami spółdzielni są również sklepy spożywcze i hurtownie. OSM Chmielnik prowadzi własną sprzedaż detaliczną oraz zajmuje się dystrybucją wyprodukowanych artykułów nabiałowych w formie sprzedaży hurtowej.

Wyniki ekonomiczno-finansowe badanych spółdzielni

Sytuacja ekonomiczno-finansowa badanych spółdzielni podlegała znacznym wahaniom. Ważniejsze wskaźniki oceny ich kondycji finansowej przedstawiono w tabeli 6.

Wskaźnik obrotu środkami trwałymi był najkorzystniejszy w OSM Chmielnik, a gorszy w OSM Opatów i OSM Wójcza. Podobnie było ze wskaźnikiem obrotu aktywami (nie powinien być niższy niż 2,0).

Kolejnym wskaźnikiem jest rentowność sprzedaży. Większa jego wartość oznacza sytuację korzystniejszą dla przedsiębiorstwa. W badanych przedsiębiorstwach wskaźnik ten był zmienny i kształtował się na zdecydowanie niskim poziomie, osiągając nawet wielokrotnie wartości ujemne. Ogólnie lepszy był poziom rentowności sprzedaży w OSM Opatów i OSM Chmielnik aniżeli w OSM Wójcza, w której tylko w 1996 r. osiągnął wartość dodatnią.

Tabela 6

Wyniki ekonomiczno-finansowe badanych spółdzielni w latach 1990–2000

Wyszczególnienie	Wartości wskaźników w latach										
	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
OSM Opatów											
Wskaźnik obrotu środkami trwałymi	1,36	2,23	3,06	3,66	2,04	2,88	3,24	3,02	3,72	3,68	3,80
Wskaźnik obrotu aktywami	1,00	1,70	2,16	2,63	1,58	2,13	2,33	2,54	2,36	2,51	3,00
Rentowność sprzedaży	0,29	0,03	0,05	-0,97	8,14	-1,21	-0,36	-0,17	0,03	0,07	0,09
Wskaźnik zadłużenia	9,44	15,05	34,18	37,52	59,55	66,80	72,03	72,24	92,98	99,35	88,06
Relacja długu do kapitału	0,50	0,50	0,48	0,53	0,77	0,89	0,99	1,08	1,46	1,64	1,26
Współczynnik płynności finansowej	2,73	1,51	1,52	1,51	1,09	1,21	1,15	1,17	1,15	1,28	1,30
Rentowność majątku	0,29	0,04	0,10	-2,56	0,13	-2,58	-0,83	-0,43	0,07	0,14	0,20
OSM Wójcza											
Wskaźnik obrotu środkami trwałymi	3,24	3,14	2,72	0,34	3,06	3,49	4,86	5,26	4,63	4,25	4,26
Wskaźnik obrotu aktywami	2,16	2,50	2,06	0,25	2,42	2,71	3,61	3,72	3,47	3,07	2,85
Rentowność sprzedaży	-1,00	-1,02	-1,02	-4,62	-0,99	-0,17	0,06	-0,61	-3,06	-1,96	-2,95
Wskaźnik zadłużenia	22,00	21,19	30,06	58,29	40,56	38,25	44,21	60,74	52,41	51,44	60,00
Relacja długu do kapitału	0,28	0,24	0,35	0,71	0,50	0,47	0,63	0,88	0,72	0,69	1,49
Wskaźnik płynności finansowej	3,18	3,08	1,55	0,91	1,03	1,16	0,88	0,94	0,90	1,07	0,99

Rentowność majątku	-1,94	-1,84	-2,11	-11,55	-2,40	-0,46	0,22	-2,27	-10,63	-6,02	-8,42
OSM Chmielnik											
Wskaźnik obrotu środkami trwałymi	1,40	0,52	2,99	4,08	4,67	4,40	4,82	5,89	5,84	6,10	7,04
Wskaźnik obrotu aktywami	1,14	0,43	2,19	2,77	2,81	3,00	2,49	3,42	3,37	3,16	3,45
Rentowność sprzedaży	-1,51	-7,25	-0,24	-1,71	0,03	0,27	-0,41	-0,88	-4,76	-1,00	0,13
Wskaźnik zadłużenia	18,05	46,85	42,98	45,09	52,13	46,90	74,97	49,09	61,02	71,32	49,50
Relacja długu do kapitału	0,20	0,65	0,59	0,60	0,77	0,63	1,22	0,66	0,90	1,12	1,00
Współczynnik płynności finansowej	2,01	0,66	1,10	1,24	1,36	1,30	1,28	1,71	1,36	1,35	1,50
Rentowność majątku	-1,72	-3,10	-0,53	-4,73	0,08	0,82	-1,03	-3,01	-15,37	-3,17	0,93

Źródło: Jak w tabeli 1.

We wszystkich spółdzielniach wskaźnik zadłużenia w latach 1990–2000 wzrastał. W 2000 r. najwyższy był w OSM Opatów, niższy w OSM Wójcza, najniższy zaś w OSM Chmielnik.

Obliczono również wskaźnik relacji długu do kapitału, który powinien zawierać się w przedziale od 0,5 do 1,0. W okresie badań najkorzystniejsza była sytuacja w OSM Chmielnik, gdzie stopień zadłużenia na koniec okresu wynosił 1,0 i kształtował się na bezpiecznym poziomie. W pozostałych przedsiębiorstwach sytuacja była gorsza, a w OSM Wójcza odnotowano wzrost długu.

Płynność finansowa przedsiębiorstw ulegała pogorszeniu. Dotyczy to zwłaszcza OSM Wójcza, gdzie w ciągu pięciu lat spadała poniżej 1,0 (zalecana 1,5–2,0). W OSM Chmielnik i OSM Opatów płynność finansowa była wyższa, choć także za niska. Stąd np. OSM Opatów w latach 1994–2000 miała problemy ze spłatą zobowiązań krótkoterminowych.

Ostatni zaprezentowany wskaźnik to rentowność majątku, kierunkowo zbieżny ze wskaźnikiem rentowności sprzedaży. Był on zmienny, najwyższą zaś wartość osiągnął w OSM Chmielnik i OSM Opatów, w których w ostatnim roku nastąpił niewielki wzrost rentowności majątku. W skali całego dziesięciolecia wyniki wszystkich spółdzielni nie były zadowalające.

Wnioski

Przedstawiona analiza porównawcza zachowania wybranych spółdzielni mleczarskich pozwala na wysunięcie kilku wniosków dotyczących działań, które zostały przeprowadzone w celu przetrwania na rynku.

1. Analizowane przedsiębiorstwa dokonały znacznego obniżenia poziomu zatrudnienia w celu obniżenia kosztów produkcji. Działy na rzecz poprawy jakości wyrobów, a wymogi rynku zmuszały je do rozszerzenia asortymentu produkcji i wprowadzenia nowych technologii. Rozmiary i struktura produkcji ulegały znacznym wahaniom, choć aktywność w tym względzie była różna.
2. Nastąpiło pogorszenie wyników ekonomiczno-finansowych we wszystkich przedsiębiorstwach. Relatywnie najkorzystniejsza sytuacja wystąpiła w OSM Chmielnik, najgorsze zaś wyniki osiągnęła OSM Wójcza, gdzie znaczna redukcja zatrudnienia nie okazała się czynnikiem wystarczającym do ograniczenia kosztów wytwarzania. Przedsiębiorstwo to dokonało wielu zmian w produkcji, jednak miały one charakter koniunkturalny, nie były wynikiem przemyślanej strategii rozwoju.

3. Nieco lepsze wyniki ekonomiczne uzyskały przedsiębiorstwa, które nie tylko zredukowały zatrudnienie, lecz także miały bardziej skoordynowany, przemyślany plan rozwoju produkcji i relacji z rynkiem. Bardzo ważnym czynnikiem wspierającym wzrost efektywności przedsiębiorstw była poprawa relacji wartości środków obrotowych (bezpośrednio zwiększających rozmiary produkcji) do wartości środków trwałych (stanowiących osłonę produkcji lub substytutu pracy ludzi). Korzystniejsze efekty osiągnęły bowiem te spółdzielnie, w których relatywnie mniej majątku było zamrożone w środkach trwałych, więcej zaś przybierało postać środków obrotowych.

Literatura

- KLEPACKI B., ŁOWICKA A. 2000: Zachowania przedsiębiorstw agrobiznesu wobec wyzwań gospodarki rynkowej. Roczniki Naukowe SERIA, t. III, Z. 5.
- WOŚ A. 1998: Rolnictwo polskie w okresie transformacji systemowej (1989–1997). IERiGŻ, Warszawa, 141–143.
- WRÓBEL S. 1998: Polska w procesie przeobrażeń ustrojowych. Wyd. Śląsk, Katowice, 256–258.

Changes in Stocks and Production Scale vs. Economic Situation of Selected Dairy Cooperatives

Abstract

In the paper, the adjustment processes within dairy sector have been presented basing on the sample of three milk-processing enterprises located in świętokrzyskie voivodship.

The research results show that better effects were obtained by enterprises that had reduced their employment and had worked out sound development strategies considering both production expansion and linkages with markets.